

Matkailututkimus 11: 2, 96-105 (2015)

©Suomen matkailututkimuksen seura

Suomen matkailututkimuksen seura

Matkailun koulutusta kehittämässä – ennakkoinnin oppimispolut MTI:ssa

Sanna Kyyrä

Maria Hakkarainen

Jaana Ojuva

*Lapin yliopisto, Matkailualan tutkimus-
ja koulutusinstituutti (MTI)*

Developing tourism education – foresight learning paths at MTI

In this review, we describe how foresight competence has been conceptualized and implemented in the curricula of Multidimensional Tourism Institute (MTI). We approach the subject from the perspective of MTI's higher education partners: University of Lapland and Lapland University of Applied Sciences. Developing foresight competence amongst tourism stakeholders in Lapland has been one of the main objectives since the establishment of MTI. In order to achieve this common aim, foresight competence was included in MTI's curricula.

The concept of foresight refers here to skills and knowledge that enhance understanding about future possibilities. It includes also the ability to apply these insights and views on everyday practices in order to improve them. A learning path means different levels and different areas of expertise placed in different academic years, which form a cumulative continuum of learning. In MTI's curricula, foresight competence is represented through theoretical approaches, concepts, and methods of futures research, and foresight. In our review, we challenge the reader to reflect on whether curriculum development in the future could be done more from the point of diversity of competences through different educational dimensions, instead of one educational dimension. Progressing curricula based on competences could be a key to advance holistic tourism education development.

Keywords: Curricula, Learning path, Tourism education, Foresight competence

Matkailutoimijoiden ennakointiosaamisen kehittäminen nousi Lapissa Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin (MTI)¹ ja elinkeinon yhteiseksi tavoitteeksi jo instituutin perustamisen yhteydessä. Ennakointiosaaminen tuli vahvasti esille matkailun eri sidosryhmien tarvekartoituksissa, joiden tavoitteena oli suunnata uuden instituutin toimintaa. Ennakointiosaaminen nostettiinkin yhdeksi strategiseksi linjaukseksi MTI:ssa. Yhtenä keinona linjauksen saavuttamiseksi oli sisällyttää ennakointiosaaminen osaksi MTI:n opetussuunnitelmia. Tässä katsauksessa avaamme ennakoinnin osaamisaluetta matkailukoulutuksen kehittämisessä. Lähestymme aihetta MTI:n korkeakouluosapuolten – Lapin yliopiston ja Lapin ammattikorkeakoulun – näkökulmasta ja esittelemme, miten MTI:ssa on rakennettu ennakoinnin oppimispolkuja osaksi matkailukoulutuksen opetussuunnitelmia. *Ennakoinnin oppimispolku* tarkoittaa, että MTI:n korkeakouluosapuolten opetussuunnitelmiin on sisällytetty eritasoisia ja erilaisia ennakoinnin osaamisalueita eri vuosikursseille kumulatiivisena jatkumona. Ennakoinnin oppimispolku mahdollistaa matkailualalle tärkeäksi, tarkoituksenmukaiseksi ja vaikuttavaksi tunnistetun osaamisalan kehittymisen.

Opetus ja oppiminen koulutusorganisaatioissa seuraavat ennakkoon laadittuja opetussuunnitelmia, joissa määritellään oppimisen keskeiset sisällöt. Opetussuunnitelmat ovat aina kompromisseja erilaisten sidosryhmien tavoitteiden ja tarpeiden välillä. (Ks. Edelheim, Dredge & Haanpää, 2013.) Ennakointiosaamisella tarkoitamme tietoja ja taitoja muodostaa näkemyksiä tulevaisuuden tapahtumista sekä taitoa soveltaa näitä näkemyksiä käytännön toimintaan ja oman toiminnan uudistamiseen. Ennakointiosaaminen edellyttää avarakatseisuutta ja rohkeutta monipuolisen tulevaisuusorientoituneen tiedon ja ennakointimenetelmien hallintaan. (Ks. Haanpää, García-Rosell & Kyyrä, 2013; Hakkarainen, Kyyrä & Tekoniemi-Selkälä, 2013.) Opetussuunnitelmissa ennakointiosaaminen tarkoittaa tulevaisuudentutkimuksen ja ennakoinnin teoreettisten näkökulmien, käsitteiden ja työkalujen huomiointia.

Seuraavassa luvussa kuvaamme, miten ennakointiosaamista on kehitetty MTI:ssa. Esittelemme ensin opettajien ennakointiosaamisen kehittymistä ja sen jälkeen osaamisen siirtymistä opetukseen ja opetussuunnitelmiin. Tämän jälkeen tarkastelemme, mistä osa-alueista ennakointiosaaminen muodostuu ja miten ennakointiosaamisen kehittyminen on rakennettu oppimispolkuina osaksi opetussuunnitelmia. Lopuksi pohdimme ennakoinnin oppimispolun roolia opetussuunnitelmakentän kehittämisessä.

Matkailun opetussuunnitelmien ja matkailun kehittämishankkeen kohtaaminen

Ennakoinnin oppimispolkujen muodostumiseen vaikuttivat Ennakoinnista kilpailukykyä Lapin matkailulle -hankkeen (EAKR 2011–2013) toimenpiteet. Ennakointi-

¹ Vuonna 2009 perustettiin Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI), jonka muodostavat Lapin yliopiston matkailututkimuksen oppiaine, Lapin ammattikorkeakoulun (vuoteen 2013 asti Rovaniemen ammattikorkeakoulu) matkailupalveluiden osaamisala sekä Lapin matkailuopisto.

hankkeen päätavoitteena oli vahvistaa Lapin matkailualojen ennakointiosaamista ja tulevaisuuteen varautuvaa toimintatapaa alueellisiin tarpeisiin pohjaten. Opetushallituksen toteuttaman Valtakunnallinen ammatillisten osaamistarpeiden ennakointi (VOSE) -työskentelyn tuloksena ennakointiosaaminen tunnistettiin matkailu- ja ravitsemisalana yhdeksi tulevaisuuden osaamistarpeista (Taipale-Lehto, 2012). MTI:n korkeakouluopettajien ennakointiosaamista haluttiin kehittää osana ennakointihankkeen toimintaa ja erityisesti sparraustoiminnan (Kyyrä, ei vl.) avulla. Lapin matkailun ennakointisparraustoiminta oli pienryhmissä tehtyä ennakointityötä alueeseen sidotun teeman pohjalta. Alueellisia teemoja olivat esimerkiksi matkailun kestävä paikallisuus, kesämatkailu ja yritysmatkailu. Sparraustapaamisissa opettajat, alueen matkailuyrittäjät ja -kehittäjät sekä muiden elinkeinojen edustajat ja päättäjät pohtivat yhdessä ja yhdenvertaisina matkailun tulevaisuutta. Sparraustoimintaan osallistuneet MTI:n korkeakouluosapuolten opettajat kertoivat ennakointiosaamisensa kehittyneen. Opettajien sisällöllinen ja menetelmällinen näkökulma ennakointiin syventyi, taito huomioida elinkeinon ja alueen erityispiirteet korostui ja kyky soveltaa tulevaisuuden näkymiä matkailualojen toimintaan kehittyi. (Hakkarainen ym., 2013.)

Sparraustoimintaa ei sellaisenaan sisällytetty suoraan opetukseen, mutta opettajat hyödynsivät tapaamisissa käytettyjä menetelmiä sekä alueeseen sidottuja tai sovellettuja esimerkkejä opetustyössään. Lisäksi joidenkin sparrausryhmien ja matkailualueiden kehittämistoimenpiteitä integroitiin osaksi MTI:n ristiinvalittavia ja yhteistoteutettavia opintoja. Kokemusten perusteella ennakoinnin menetelmät toivat olennaista uutta sisältöä opintojaksoille. Sparraustoiminnassa kertynyttä ennakointiosaamista haluttiin hyödyntää laajemmin, minkä vuoksi alettiin pohtia ennakointiteeman kokonaisvaltaista soveltamista opetussuunnitelmiin. (Hakkarainen ym., 2013.)

Ennakointiosaaminen opetussuunnitelmissa

Tulevaisuudentutkija Alvin Toffler (1974) toi esille jo 1970-luvulla, kuinka tärkeää on sisällyttää tulevaisuuden tarkastelu opetussuunnitelmiin. Siitä asti tulevaisuusajattelun, tulevaisuudentutkimuksen ja ennakoinnin opettaminen eri koulutusasteilla peruskoulusta yliopistoon on ollut oma akateeminen keskustelunsa tulevaisuudentutkimuksen sisällä (esim. Futures, 2012a, 2012b). Tulevaisuudentutkimus on heikosti tunnettu tieteenala yhteiskunnassa (Dator, 2002), ja opettajat mieltävät sen usein liian vaikeaksi ja abstraktiksi opettaa (Hicks, 2012, s. 12). Toimivimmaksi vaihtoehdoksi on osoittautunut, että opettajia kannustetaan toteuttamaan tulevaisuusorientoitunutta koulutusta laaja-alaisesti omassa opetuksessaan sen sijaan, että tulevaisuusopetuksesta yritettäisiin tehdä oma erillinen koulutusohjelmansa (Hicks, 2012). MTI:ssa ennakointihanke edisti tulevaisuudentutkimuksen ja ennakoinnin käsitteiden ja menetelmien sisällyttämistä opetukseen. Hanke myös rohkaisi määrittelemään ennakointiosaamisalueena ja pohtimaan, mitä ennakoinnin näkökulmia, käsitteitä ja työkaluja on hyödyllistä sisällyttää opetussuunnitelmiin.

Ennakointiosaaminen huomioitiin instituutin strategian mukaisesti, kun MTI:n korkeakoulujen opetussuunnitelmia uudistettiin lukuvuonna 2012–2013. Opetussuunnitelmien uudistamisprosessit olivat laajoja ja monivaiheisia. Esimerkiksi Lapin yliopiston matkailututkimuksen oppiaineessa ensimmäisenä vaiheena määriteltiin

tulevaisuuden matkailuosaaja: ”vastuullisen matkailun asiantuntija”. Tämän jälkeen matkailun käsite pilkottiin ensin osa-alueiksi ja edelleen niiden käsitteellisiksi alateemoiksi. Osa-alueet ja teemat purettiin vuorostaan opiskelijoiden oppimistavoitteiksi, joista yksi oli ennakointi. Oppimistavoitteet ryhmiteltiin lopulta pohjaksi erillisille opintojaksoille. (Vehkaperä 2014, 2015.)

Lapin ammattikorkeakoulussa ennakoinnista tuli yksi ammatillinen kompetenssi, eli osaamisalue, matkailun ja hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelmissa sekä matkailun englanninkielisessä koulutusohjelmassa (Degree Programme in Tourism, jatkossa DPT). Matkailualan ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa (jatkossa MaYAMK) ennakointiosaaminen sisältyy koulutusohjelmakohtaiseen osaamisalueeseen ”Matkailu- ja palveluliiketoiminnan osaaminen”. Oppimistavoitteiden mukaisesti opiskelija ”osaa ennakoida pohjoisen matkailualan palvelukulttuurin muutostarpeita uusimman tutkimustiedon perusteella ja kehittää niitä ennakoivasti ja proaktiivisesti” (Lapin ammattikorkeakoulu). Koulutusohjelmakohtaisissa osaamisalueissa huomioitiin Lapin ammattikorkeakoulun profiiliin ja strategian painopistealueet MTI:n strategian rinnalla.

Opetuksen ja opetussuunnitelmien kehittämistä on tukenut se, että osa sparraus-toimintaan osallistuneista opettajista halusi soveltaa oppimiaan taitoja ja työkaluja opetukseen nopealla aikataululla. Nämä opettajien kokeilut ovat muokanneet ennakoinnin oppimispolkuja käytännön tasolla ja auttaneet määrittelemään ennakointi-osaamista opetettavana osaamisalueena.

MTI:n moniulotteinen opetuksellinen yhteistyö eri koulutusulottuvuuksien välillä vahvistaa opetuksen monimuotoisuutta. MTI:lla on eri tavoin toteutettuja yhteisiä opintoja. *Ristiinvalittavissa opinnoissa* opiskelijat voivat valita tiettyjä opintojaksoja minkä tahansa MTI:n oppilaitoksen opetustarjonnasta omaan tutkintoonsa. *Yhteistoteutetut opintojaksot* ovat joko kahden tai kaikkien kolmen MTI:n osapuolen toteuttamia yhteisiä opintojaksoja, joiden oppimistavoitteet määräytyvät kunkin oppilaitoksen opetussuunnitelmien mukaisesti. Ristiinvalittavat opinnot ja yhteistoteutukset tarjoavat ainutlaatuisen mahdollisuuden laajentaa omaa osaamista yhä monipuolisempia taitoja kattavaksi. Samalla opiskelijat oppivat jo opinnoissaan toimimaan mahdollisten tulevien ja erilaisissa tehtävissä työskentelevien kollegoidensa kanssa. (Haanpää, Tekoniemi-Selkälä & García-Rosell, 2013; Vehkaperä, Angeria & Niska, 2013.) Yhteistoteutusten avulla on pystytty kehittämään rinnakkain MTI:n molempien korkeakoulujen opetussuunnitelmia. Eri korkeakoulujen opettajien välinen yhteistoiminta on avannut opettajille uusia näkökulmia opetustyöhön ja tukenut siten myös opettajien ennakointiosaamisen kehittymistä ja samalla MTI:n opetussuunnitelmien sisällöllistä yhtenäistämistä.

Tuloksena ennakoinnin oppimispolut

Kuvaamme ennakoinnin oppimispolut seuraavien opetussuunnitelmien pohjalta: Lapin ammattikorkeakoulun matkailun koulutusohjelma (nuoriso ja aikuiset), hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelma (nuoret ja aikuiset), DPT ja MaYAMK sekä Lapin yliopiston matkailututkimuksen oppiaine. Huomasimme, että ennakoinnin osaamisalue oli vahvasti läsnä, erityisesti DPT:n ja MaYAMK:n koulutusohjelmissa sekä

matkailututkimuksen oppiaineessa. Lisäksi ennakkointiosaaminen on osa tuotekehitykseen ja kohdejohtamiseen liittyviä MTI:n yhteisiä opintoja, jotka ovat tarjolla myös muille yllä mainituille koulutusohjelmille. Tämä johtuu opettajien henkilökohtaisesta innostuksesta ennakkointiin ja oman osaamisen kehittymisestä. Kaikkiin koulutusohjelmiin on sisäänkirjoitettu proaktiivinen ajattelutapa, mutta osassa koulutusohjelmia sitä ei ole vielä päästy kehittämään pidemmälle, mikä johtuu opetuksen toteutuksen vaiheesta. Lukuvuonna 2012–2013 kaikki MTI:n korkeakoulujen opetussuunnitelmat uudistettiin vastaamaan MTI:n strategiaa. Aineistona käytetyt opetussuunnitelmat, pilottikursseja lukuun ottamatta, on siten otettu käyttöön syksyllä 2014. Opetussuunnitelmien toteutuksen alkuvaiheista johtuen tässä katsauksessa ei tarkastella myöskään opettajien tai opiskelijoiden kokemuksia oppimispolkujen toteuttamisesta.

Opiskelijoille on pyritty rakentamaan yhtenäinen polku ennakkoinnin perusteista asiantuntijuuteen, vaikka ennakkoinnin oppimispoluissa on eroja sekä MTI:n korkeakouluosapuolten että niiden omien koulutusohjelmien välillä. Polku näyttäytyy opiskelijoille eri tavoin (esimerkiksi käytettävien menetelmien osalta) riippuen siitä, opiskelevatko he ammattikorkeakoulussa vai yliopistossa. Lapin matkailuopiston opetussuunnitelmissa ennakkoinnin oppimispolkua ei toistaiseksi ole.

Lapin ammattikorkeakoulussa ennakkointiosaamisen sisällyttäminen opetussuunnitelmaan pilotoitiin ensimmäisenä DPT:n koulutusohjelmassa. Osaamisalue sisältyy koulutusohjelman seitsemään opintojaksoon. Ensimmäisenä vuonna opiskelijat tutustuvat peste-työkälun avulla toimintaympäristön monitorointiin eli toimintaympäristön systemaattiseen havainnointiin, jäsentämiseen ja toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten vaikutusten analysointiin suhteessa tarkasteltavaan asiaan. Opiskelijoille esitellään myös ennakkoinnin peruskäsitteitä: trendin käsite omakohtaisen kuluttajakäyttäytymisen analysoinnin avulla ja heikon signaalin käsite inspiraationa tuotekehityksessä. Opiskelijat harjoittelevat heikkojen signaalien keräämistä ja tulkintaa Tulevaisuusikkuna-menetelmää (Hiltunen, 2007) hyödyntäen. Toisena opiskeluvuonna trendin käsitettä syvennetään kuluttamista mallintavan trendianalyysin avulla. Kolmantena vuonna opiskelijat tutustuvat skenaariotyöskentelyyn matkailutoimijoilta tulevan toimeksiannon myötä. Viimeisenä opiskeluvuonna palataan toimintaympäristön monitorointiin: opintojen varrella opittua hyödynnetään kahden opintojakson aikana toimintaympäristön syvässä tulkinnassa kulloiseenkin toimeksiantoon liittyen, esimerkiksi matkailualueen tai -yrityksen tai teemallisen verkoston toiminnan kehittämässä tai tuotekehityksessä. Toimeksianto ja ennakkointiosaamisen kehittäminen toimivat MTI:n yhteisinä opintoina toteuttavien opintojaksojen yhdistävänä tekijänä ja muodostavat kahdesta opintojaksosta koostuvan kokonaisuuden. Toteutuksessa käytettävä menetelmä valitaan tukemaan toimeksiannon tavoitetta.

Lapin yliopiston matkailututkimuksen oppiaineessa opiskelijat tarkastelevat ensimmäisenä vuonna, miten proaktiivinen toimintatapa edistää vastuullisen matkailun kehittämistä. Työskentely toteutuu tuotekehitykseen liittyvän käytännön esimerkin avulla. Tavoitteena on pohtia ja analysoida oman toiminnan vaikutuksia matkailun toimintaympäristöön. Toisena tai kolmantena vuonna opiskelija voi osallistua MTI:n yhteisinä opintoina toteutettaviin kahteen opintojaksoon, joissa toimintaympäristön

monitorointia syvennetään matkailutoimijoilta tulleen toimeksiannon mukaisesti. Neljäntenä opiskeluvuonna opiskelijat tutustuvat tulevaisuudentutkimuksen teoreettisiin taustakeskusteluihin ja tulevaisuudentutkimuksen akateemiseen keskusteluun matkailututkimuksessa. Opintojaksolla pohditaan ja analysoidaan ennakoinnin roolia aluekehittämisessä sekä hyödynnetään ennakoinnin työkaluja matkailutoimijoilta saadussa tuotekehitystehtävässä. Kaikkiaan ennakointiosaaminen sisältyy oppimistavoitteena neljään matkailututkimuksen oppiaineen opintojaksoon.

MaYAMK:n koulutusohjelmassa opiskelijat tutustuvat ensimmäisen kerran ennakointiin pohjoisen toimintaympäristön tulevaisuusorientoituneen tarkastelun ja jäsentelyn avulla. Monialaisena toteutettava opintojakso ja ryhmätyömuotoinen kehittämistehtävä tukevat toimintaympäristön moniulotteista tarkastelua. Osaamisen johtamiseen liittyvät kaksi opintojaksoa keskittyvät osaamisen ennakointiin henkilökohtaisena, organisaation ja matkailutoimialojen osaamisena. Opiskelijat pohtivat osaamistarpeiden ennakointia, osaamista menestystekijänä ja osaamisen johtamista. Neljännessä opintojaksossa ennakointi esitellään opiskelijoille käytännön esimerkkien avulla yhtenä työelämän kehittämismenetelmänä, ja viidennellä opintojaksolla proaktiivisuus on osa strategian laatimisen teemaa. Toisena vuonna opiskelijat kehittävät aktiviteettituotteita tulevaisuuden asiakasryhmien tarpeisiin matkailutoimijoilta tulleen toimeksiannon mukaisesti. Opintojaksolla pohditaan ennakoinnin roolia ja merkitystä tuotekehityksessä ja tulevaisuuden asiakkaiden määrittämisessä käytännön toteutuksen kautta.

Koulutusohjelmilla on erilaiset lähestymistavat ymmärtää ja hyödyntää ennakointiosaamista. DPT:ssa ennakointiosaaminen on käytännönläheinen työkalu matkailualueen kehittämisessä ja ennakointiosaaminen on sidottu innovaatioihin, yrittäjyyteen, strategiseen suunnitteluun, tuotekehitykseen ja kohdejohtamiseen. MaYAMK:ssa ennakointi ymmärretään yleisenä ja muita osaamisalueita leikkaavana ajattelu- ja työskentelytapana matkailuyritysten kehittämistyössä; ennakointiosaaminen korostuu tuotekehityksen, strategisen johtamisen, yritysjohtamisen ja osaamisen johtamisen teemoissa. MaYAMK:n painotus selittyy koulutusohjelman työelämälähtöisellä kehittämistavoitteella sekä opiskelijoiden työelämätaustalla. Lapin yliopiston matkailututkimuksen oppiaineessa ennakointi ymmärretään käsitteelliseksi tavaksi jäsentää todellisuutta ja ennakoinnin opetus toteutetaan vahvasti tuotekehitykseen sidottuna. Valintoihin vaikuttavat MTI:ssa omaksutut näkemykset tuotekehityksestä kokonaisvaltaisena tuotekehityksenä (esim. García-Rosell, Kylänen, Pitkänen, Tekoniemi-Selkälä & Vanhala, 2010) ja yrityksen strategisena toimintona (esim. Haanpää, García-Rosell & Kyyrä, 2013). Kaikille koulutusohjelmille on yhteistä ennakointiosaamisen roolin voimakkaampi painotus koulutusohjelman loppua kohden.

Eri koulutusohjelmiin kuuluvat ennakoinnin oppimispolut voidaan esittää myös yhtenä kokoavana MTI:n ennakointiosaamisen oppimispolkuna. Oppimispolun vaiheet on jaoteltu perusteisiin, tiedon syventämiseen ja soveltamiseen sekä asiantuntijuuteen. Jokainen vaihe korostaa erilaisia ennakoinnin osaamisalueita. Ensimmäisessä vaiheessa korostuu toimintaympäristön systemaattinen havainnointi, jäsentäminen ja toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten vaikutusten analysointi suhteessa tarkasteltavaan asiaan. Myös oman toiminnan ja päätösten vaikutuksia toimintaympäristön muuttamiseksi pohditaan.

Tiedon syventämisen ja soveltamisen vaiheessa perehdytään tulevaisuuden kuluttamiseen, strategiseen ennakkointiin yritys- ja kohdetasolla sekä osaamisen ennakkointiin. Asiantuntijuuden vaiheessa ennakkointi yhdistetään tuotekehitykseen ja aluekehittämiseen. Kaikissa koulutusohjelmissa opiskelijoilla on myös mahdollisuus kehittää ennakkointiosaamistaan opinnäytetyössään hyödyntämällä ennakkoinnin käsitteitä tai menetelmiä tai valitsemalla työlleen tulevaisuusorientoituneen lähestymistavan. MTI:n ennakkoinnin oppimispolun lisäksi ennakkoinnin osaamisalueeseen liittyviä tietoja ja taitoja voidaan opettaa ja oppia myös opetussuunnitelmiin sisältyvien geneeristen taitojen kautta. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi ryhmätyötaidot, kriittinen ajattelu, tiedon tuotantoon osallistuminen, vastuullinen toiminta sekä reflektioiva toimintatapa.

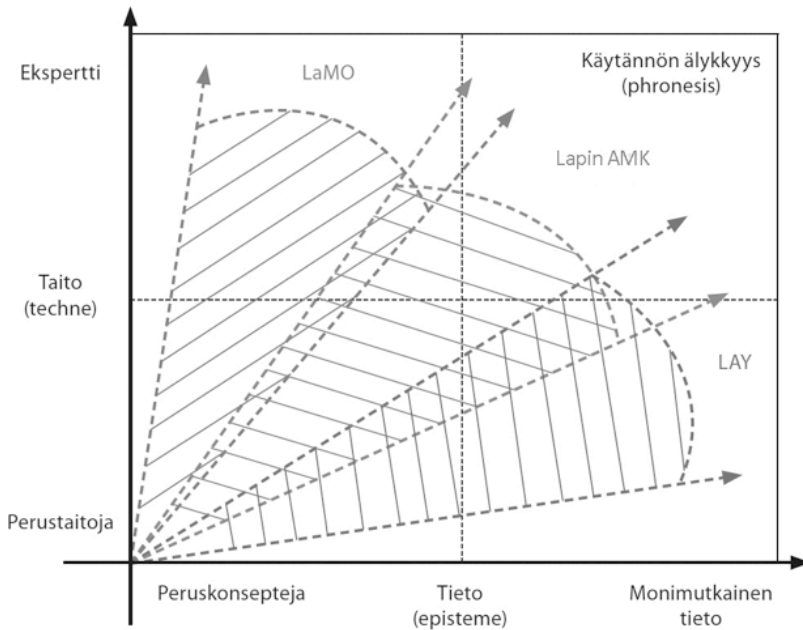
Tulevaisuudentutkimuksen sisällyttäminen matkailukoulutuksen opetussuunnitelmiin on vasta alkava akateeminen keskustelu. Stendenin ammattikorkeakoulu Alankomaissa on kuitenkin MTI:n tavoin määrittänyt tarjoamansa ennakkoinnin oppimispolun osana matkailun koulutusohjelmaansa. Opetuksen järjestää ammattikorkeakoulun yhteydessä toimiva European Tourism Futures Institute (ETFI). MTI:n korkeakouluosapuolten tarjoaman matkailun ennakkoinnin oppimispolun vertailu Stendenin ammattikorkeakoulun ennakkoinnin oppimispolkuun osoittaa, että poluissa on selkeää samankaltaisuutta. Tutustuminen tulevaisuusorientoituneeseen toimintaan aloitetaan hahmottamalla matkailualan monimuotoista toimintaympäristöä trendin käsitteen avulla. Toisena vuonna Stendenin opiskelijat pääsevät osallistumaan skenaariotyöskentelyyn aidossa oppimisympäristössä, matkailutoimijoilta tullessa ja palvelutoimintana toteutettavassa tilaustyössä. Kolmantena vuonna opiskelijat oppivat hyödyntämään skenaarioita innovatiivisten strategisten linjausten ja toimenpiteiden luomisessa ja neljäntenä vuonna opiskelijoilla on mahdollisuus päästä harjoitteluun ETFI:iin tai tehdä opinnäytetyö ennakkointiosaamista hyödyntäen. (Postma, 2014.) Vaikka Stendenin tarjoama ennakkoinnin oppimispolku rakentuu yksinomaan yhden tulevaisuudentutkimuksen työkalun, skenaariotyöskentelyn ympärille, se ei tarkoita oppimispolun yksipuolisuutta: skenaariotyöskentelyssä hyödynnetään useita erilaisia ennakkoinnin osaamisalueita ja työskentelytekniikoita.

MTI:n ja Stendenin tarjoamien oppimispolkujen yhteisiä nimittäjiä ovat opiskelijoiden proaktiivisen toimintatavan tukeminen, innostaminen luovuuteen ja innovatiivisuuteen sekä ennakkointiosaamisen käytännönläheinen soveltaminen strategiseen johtamiseen. Tulevaisuudentutkimuksen ja ennakkoinnin teoreettista ja filosofista taustaa käsitellään oppimispoluilla vain rajallisesti; esimerkiksi MTI:ssa tema tulee esille ainoastaan matkailututkimuksen oppiaineen syventävän vaiheen opintojaksoilla. Vaikka MTI:n ja Stendenin tarjoamat ennakkoinnin oppimispolut matkailukoulutuksessa eivät ole tulevaisuudentutkimuksen näkökulmasta sisällöllisesti kovin kaan erityisiä, on niiden merkitys ennakkoinnin sisällyttämisessä osaksi matkailualan opetussuunnitelmia sitäkin ansiokkaampi.

Pohdinta

Katsauksessamme toimme esille MTI:n erilaiset ennakkoinnin oppimispolut esimerkkinä matkailukoulutuksen moniulotteisesta kehittämisestä opetussuunnitelmien

avulla. Lopuksi pohdimme, miten kokonaisvaltainen ennakoinnin oppimispolku voitaisiin esittää parhaimmillaan instituutin yhteisenä oppimispolkuna ja kuinka se voisi toimia MTI:n muodostavan kolmen eri oppilaitoksen yhteisen opetussuunnitelma-
kentän kehittämisessä. Dredge ym. (2012) esittävät ajatuksen, että eri koulutusulottuvuuksien opetussuunnitelmia tulisi tarkastella kokonaisuutena, opetussuunnitelmien kenttänä (kuvio 1).

Kuvio 1. MTI:n mahdollinen opetussuunnitelmakenttä (Edelheim, Dredge ja Haanpää, 2013, s. 126, Dredge ym., 2012, s. 2167 mukaillen).

MTI:n rakenne tarjoaa luontevan ympäristön opetussuunnitelma-
kentän tarkasteluun. Tarkastelulla voidaan tehdä näkyväksi tietyn osaamisalueen, kuten ennakoinnin, paikka eri koulutusulottuvuuksien opetussuunnitelma-
kentällä. Kokonaistarkastelun avulla kukin MTI:n oppilaitos voi suunnata oman opetussuunnitelmansa vastaamaan erilaisia odotuksia. Koulutuksen moniulotteisuus (erityisesti ristiinvalittavat ja yhteistoteutetut opinnot) mahdollistaa, että erikoisosaamisen lisääminen ei kavenna oppilaitoksen omaa osaamisen kenttää. Kentän kehittäminen edellyttää, että valitaan asiakokonaisuuksia, opetusmenetelmiä ja tehtäviä, jotka yhdessä tukevat kokonaisuutta. Opetussuunnitelman kentän läpäiseviä erityisosaamisalueita ei voida kuitenkaan rakentaa ilman, että kullekin koulutusulottuvuudelle sijoittuva perusta on kunnossa. Jotta MTI:n ennakoinnin oppimispolku kattaisi koko instituutin opetussuunnitelma-
kentän, on tärkeää, että ennakointi sisällytetään myös Lapin matkailuopiston opetussuunnitelmiin.

Ennakoinnin määrittäminen yhdeksi sisällölliseksi osaamisalueeksi, jonka avulla yhteistä opetussuunnitelma-
kenttää voidaan kehittää, mahdollistaa MTI:n ennakoinnin

nin oppimispolun rakentamisen. Osaamisalojen kehittäminen oppimispolkujen avulla on ammattikorkeakoulussa yleisempi ajattelutapa opetussuunnitelmatyössä kuin yliopistossa. Ennakoinnin oppimispolku osoittaa, että oppimispolkuja voidaan käyttää myös eri koulutusulottuvuuksia yhdistävänä tekijänä. Haastamme lukijat pohtimaan, voisiko opetussuunnitelmien kehittämistä toteuttaa jatkossa enemmänkin sisällöllisten osaamisalojen näkökulmasta. Esimerkiksi ennakoinnin oppimispolku voisi tulevaisuudessa jakautua selkeämmin MTI:n koulutusulottuvuuksien kesken: Lapin matkailuopiston roolina olisi kouluttaa ennakointiosaamista operatiivisen käytännön matkailutyön kautta, Lapin ammattikorkeakoulu keskittyisi taidon kautta tehtyihin ennakoinnin strategisiin sovelluksiin ja Lapin yliopisto painottaisi ennakointiin liittyvää tiedollista (teoreettista ja filosofista) lähestymistapaa. Yhteisissä ristiinvalittavissa ja yhteistoteutettavissa opintojaksoissa kaikkien koulutusulottuvuuksien osaamisalueet kohtaavat.

Matkailun koulutuksen tavoitteena on tarjota osaaminen ja asiantuntijuus tulevaisuuden ammattilaisille. Opetussuunnitelmilla on siten merkittäviä vaikutuksia matkailualojen kilpailukykyyn. Ennakointiosaamisen sisällyttäminen matkailun koulutukseen tukee alan uudistumis- ja muutuskyvyn kehittymistä. Eri koulutusulottuvuuksien välisen aktiivisen, sisällöllisesti toisiaan tukevan ja täydentävän yhteistyön avulla matkailukoulutusta kehitetään kohti vastuullista ja kestävää tulevaisuutta.

Kiitokset

Kiitos opintopäällikkö Mikko Vehkaperälle, lehtori Teija Tekoniemi-Selkälälle ja yliopettaja Kaarina Kanteleelle arvokkaista kommentteista tekstin sisältöön.

Lähteet

- Dator, J. (toim.) (2002). *Advancing futures: Future studies in higher education*. Westport: Praeger.
- Dredge, D., Benckendorff, P., Day, M., Gross, M. J., Walo, M., Weeks, P. & Whitelaw, P. (2012). The philosophic practitioner and the curriculum space. *Annals of Tourism Research*, 39, 2154–2176.
- Edelheim, J., Dredge, D. & Haanpää, M. (2013). Opetussuunnitelmatyö tulevaisuuden matkailuosajien ja -elinkeinon muokkaajana. Teoksessa M. Haanpää, M. Hakkarainen & H. Kaihua (toim.), *Oppiva matkailu. Puheenvuoroja matkailualan koulutuksen kehittämisestä* (s. 115–128). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Futures (2012a). Special Issue: Futures Education. *Futures*, 44(1).
- Futures (2012b). Special Issue: University Learning. *Futures*, 44(2).
- García-Rosell, J.-C., Kylänen, M., Pitkänen, K., Tekoniemi-Selkälä, T. & Vanhala, A. (2010). *Matkailun tuotekehittäjän käsikirja*. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti.
- Haanpää, M., García-Rosell, J.-C. & Kyyrä, S. (2013). Ennakoiva tuotekehitys matkailussa. Teoksessa S. Veijola (toim.), *Matkailututkimuksen lukukirja* (s. 102–114). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Haanpää, M., Tekoniemi-Selkälä, T. & García-Rosell, J.-C. (2013). Yhteistoteutetut opintojaksot moniulotteisen oppimisen mahdollistajina. Teoksessa M. Haanpää, M.

- Hakkarainen & H. Kaihua (toim.), *Oppiva matkailu. Puheenvuoroja matkailualan koulutuksen kehittämisestä* (s. 67–77). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Hakkarainen, M., Kyyrä, S. & Tekoniemi-Selkälä, T. (2013). Korkeakoulujen hanketoiminta opettajuuden kehittäjänä. Teoksessa M. Haanpää, M. Hakkarainen & H. Kaihua (toim.), *Oppiva matkailu. Puheenvuoroja matkailualan koulutuksen kehittämisestä* (s. 105–114). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Hicks, D. (2012). The future only arrives when things look dangerous: Reflections on futures education in the UK. *Futures*, 44, 4–13.
- Hiltunen, E. (2007). *The futures window – A medium for presenting visual weak signals to trigger employees' futures thinking in organizations*. (Helsinki School of Economics, Working Papers W-423.)
- Kyyrä, S. (ei vl.). Matkailun ennakointisparrausmalli - Case Lappi. Julkaisematon hankeraportti. Ennakoinnista kilpailukykyä Lapin matkailulle -projekti. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti/Lapin yliopisto.
- Lapin ammattikorkeakoulu. Opinto-opas, ylempi amk-tutkinto. Haettu osoitteesta <http://www.lapinamk.fi/fi/Opiskelijalle/Opinto-opas,-Ylempi-AMK-tutkinto>.
- Postma, A. (2014). Applying futures studies: Leisure and tourism. *The Futurist*, 48(5), 46.
- Taipale-Lehto, U. (2012). *Matkailu- ja ravitsemisalan osaamistarveraportti*. (Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2012:13.)
- Toffler, A. (1974). *Learning for tomorrow: The role of the future in education*. New York: Vintage.
- Vehkaperä, M. (2014). Osaamisen määrittelyä koulutusasterajat ylittäen? Case Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti. Teoksessa J. Kullaslahti & A. Yli-Kauppila (toim.), *Osaamisperustaisuudesta tekoihin* (s. 183–189). Osaamisperustaisuus korkeakouluissa (ESR) -hankkeen loppujulkaisu. Turun yliopisto.
- Vehkaperä, M. (2015). Vastuullisen matkailun asiantuntijat. Teoksessa H. Ilola & M. Hakkarainen (toim.), *Matkailututkimuksen juhlakirja. 20 vuotta matkailun opetusta Lapin yliopistossa* (s. 91–101). MTI:n julkaisuja. Rovaniemi: Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti.
- Vehkaperä, M., Angeria, M. & Niska, P. (2013). Osaamista laajentamassa – kokemuksia ristiinvalittavista opinnoista. Teoksessa M. Haanpää, M. Hakkarainen & H. Kaihua (toim.), *Oppiva matkailu. Puheenvuoroja matkailualan koulutuksen kehittämisestä* (s. 55–66). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.